

Kratka meditacija o Slovencih po svetu

Tudi Slovenci spadamo med tiste narode, ki ne živijo v eni sami državi, temveč so nas zgodovinske okoliščine prisilile v položaj, ko je pomemben del naroda ostal zunaj državnih meja. Naša danost je tudi, da so se številni naši rojaki zaradi najrazličnejših vzrokov preselili v tujino. Ni naša naloga, da bi na tem mestu razsojali, zakaj in kako se je nekdo odločil zapustiti domovino, zakaj je zapustil kraj, kjer je odraščal, kjer je prejemal svojo temeljno vzgojo. Zavedati pa se moramo, da je vsako odhajanje težko, pomeni slabitev domače skupnosti, v novem, neznanem okolju pa je potrebno začeti povsem na novo. Zato se moramo tudi danes zavedati, tako kot v preteklosti, da moramo v naši družbi s svojim vsakodnevnim ravnanjem skrbeti za takšne ustvarjalne pogoje in medčloveške odnose, ki naših ljudi ne bodo silili v odhajanje na tuje. Je že tako, da se le redki vrnejo!

Koliko Slovencev živi zunaj Slovenije?

Da nas je doma v Sloveniji približno dva milijona, je mogoče tudi natančno preveriti, s popisi prebivalstva in na osnovi statističnih podatkov. Ocenjuje pa se, da je Slovencev v zamejstvu, torej v štirih sosednjih državah, kjer so tradicionalno ali zgodovinsko prisotni kot avtohtoni pripadniki slovenske narodne skupnosti, kar veliko število. Za Italijo se uporablja število od 80.000 do 100.000 Slovencev, na Koroškem in Štajerskem skupaj naj bi bilo Slovencev nekoliko čez 50.000, okrog 5.000 pa naj bi bilo Slovencev na Madžarskem in tudi na Hrvaškem. Seveda so te

številk približne in upam, da ne odstopajo preveč od realnega stanja.

Toda zakaj se ne da bolj natančno določiti števila naših rojakov, ki živijo v naši neposredni bližini v sosednjih državah. Vzrokov je več, najpomembnejši pa je pravzaprav en sam. Gre za to, da si nekdo upa oziroma da se sme opredeliti kot pripadnik manjšinske narodne skupnosti in ga zaradi tega nihče ne bo gledal po strani, da ga nihče ne bo zaradi tega ocenjeval za manj vrednega prebivalca svoje soseske. So pa še številne druge oblike pritiskov, ki človeka silijo v asimilacijo in prikrivanje svoje narodne identitete. In seveda so tukaj še najrazličnejše zgodovinske okoliščine, ki so bile našim rojakom najbolj pogosto nenaklonjene. Pomislimo samo na obdobje, še ne toliko oddaljeno od današnjega časa, ko je bil pripadnik slovenske narodne skupnosti za marsikoga iz večinskega naroda kar neposredno tudi podpornik ideologije naše takratne države. Nevednost in strah imata pač velike oči. In potem so tukaj še iskrice ljubezni, ki vnamejo srce pripadnika/ce iz drugega naroda. Potomci iz mešanih zakonov pa se lahko odločajo različno; pripadajo jeziku očeta, jeziku matere, pogosto kar obema jezikoma, morda pa se ta jezikovna prioriteta med odraščanjem tudi spreminja.

Vsekakor pa nam mora število 150.000 ljudi, ki pripadajo slovenskemu jeziku in kulturi, pa čeprav živijo v okolju, kjer večinski narod uporablja drug jezik, drugačne običaje, drugačno mentaliteto, pomeniti pomemben del našega narodovega potenciala. In mislim, da nam to tudi resnično pomeni, pa čeprav se

nam včasih naša misel malo drugače zasuka, in želimo videti prej razlike, kot pa tisto, kar nas z njimi povezuje. Istočasno pa, če se tega zavedamo ali pa tudi ne, ustvarjalno življenje naših rojakov v štirih sosednjih državah iz dneva v dan presega običajni lokalni okvir in se spreminja v odnose med narodom ali celo med državama. In prav slednje je čudovit izziv, ki nas v Sloveniji, še posebej pa naših rojakov zunaj ne more pustiti nezainteresirane. Je priložnost, ki je na razpolago iz dneva v dan, da se ustvarjalnosti dveh skupnosti, dveh narodov soočata, spodbujata druga drugo in iščeta nove rešitve. Spomnite se samo na primer katerega od vrhunskih umetniških ustvarjalcev iz zamejstva, ki je zaslovel v našem skupnem slovenskem kulturnem prostoru.

Zunaj Slovenije naj bi po svetu živelo še dobrih 350.000 oseb, ki so slovenski izseljenci oziroma imajo slovenske prednike. Začetki njihovega izseljevanja segajo nekako v drugo polovico devetnajstega stoletja. Naši izseljenci so - tako kot tudi pripadniki drugih narodov - iskali boljšo priložnost od tiste, ki jim jo je ponujalo borno domače okolje. Številčne družine, premajhen zaslužek doma, preskromna kmetija so bili običajni vzroki izseljevanja. Nekateri so šli iskat tudi srečo, znanje, ne le boljše življenje ali bogastvo. Toda za veliko večino - ne le naših izseljencev - so bile naravne ujme tiste, ki so običajno povzročile njihov odhod. Različne škodljive bolezni na kulturnih rastlinah, ki so uničile letino pridelka ali ogrozile kar več letin skupaj, so prisilile najbolj ustvarjalne ljudi iz celih vasi, da so zapustili svoje domove in odšli po svetu z željo, da si ustvarijo življenje na tujem oziroma da nekaj zaslužijo, se vrnejo in si izboljšajo npr. kmetijo, dom, vinograd.

Slovence pa bremeni še ena huda izkušnja iz časa neposredno po koncu 2. svetovne vojne, ki nam ni prinesel le prešernega veselja nad porazom fašističnih in nacističnih sil ter konca nečloveškega trpljenja in mo-

rije, kot številnim narodom bolj zahodno od nas. Na ozemlju današnje Slovenije je takrat zavladovala oblast, ki je želela svoje nasprotnike odpraviti za zmeraj. Desettisoči so se umaknili iz takratne osvobojene domovine, nekateri že med njenim osvobajanjem ali neposredno za tem, da so si rešili golo življenje. Umaknili so se iz države, kjer je zavladovalo enoumje. Tem izseljencem smo rekli politična emigracija in jih je takratna država vse do svojega žalostnega konca desetletja dolgo spremljala in nadzorovala s številnimi bolj ali manj profesionalnimi špiclji, včasih pa tudi bolj nevarnimi rojaki. Država pa si je privoščila še eno praktično rešitev za zadovoljevanje svoje potratnosti in za popraviljanje neuspešnega lastnega gospodarstva; omislila si je in posebej spodbujala zdomstvo, t. i. začasno odhajanje na delo v tujino, in z raznimi prijemi spodbujala pošiljanje deviznih zaslužkov domov.

Slovinci v štirih sosednjih državah ali kakšno naj bo njihovo poslanstvo

Slovenska narodna skupnost ni le kulturni most med dvema sosednjima državama in aktivni igralec in spodbujevalec dvostranskega sodelovanja. Pripadniki manjšine so tu v vlogi povezovalca civilne družbe v sosednjih državah. Slovenska narodna skupnost s svojo strukturo in s svojim delom prispeva k družbenoekonomski rasti štirih sosednjih držav in k njihovi večji vključenosti v ta srednjeevropski prostor.

Kljub številnim še vedno nerešenim manjšinskim vprašanjem, ki pripadnike slovenske narodne skupnosti v sosednjih državah po nepotrebnem bremenijo in včasih tudi premalo varujejo pred asimilacijo, pa vendarle lahko rečemo, da je bil dosežen pomemben napredek na tem področju. Slovenska narodna skupnost zaradi številnih pozitivnih rešitev, ki jih je deležna s strani držav, kjer je avtohtono prisotna, pa tudi zaradi aktiv-

Jozef Muhovič: **Pasijon**, 2001-2007, olje in lak na platnu in ponjavi, 274 x 396 cm.

nega vključevanja s strani slovenske države postaja vedno bolj pomemben vir bogastva v teh državah. Seveda pa ni prav nobenih razlogov za "spanje na lovorikah". Nasprotno, intenzivno spreminjanje družbe sili tudi pripadnike slovenske manjšinske skupnosti v neprestano aktivnost pri iskanju zanje optimalnih rešitev.

Slovenska manjšinska koordinacija, ki je nastala kot povezava med krovnimi organizacijami v vseh štirih državah v zamejstvu, nas spodbuja k izmenjavanju in skupnemu vrednotenju dobrih izkušenj. Smiselno je razvijanje skupnega načina dela in domiselnih pristopov tudi v med seboj različnih manjšinskih okoljih, ki vladajo v štirih sosednjih državah. Da se dobre prakse - zlasti pri uspešnem delu z mladimi - širijo tudi v drugih okoljih.

V zadnjih letih je bila s sprejemom zakonodaje na tem področju skrbi za Slovence zunaj Slovenije ustvarjena pravna podlaga za partnersko sodelovanje. Morda ni veliko, toda to je nujna podlaga za medsebojno zaupanje in odgovorno delo, to pa je najpomembnejše. V bistvu je to pravzaprav temelj našega sodelovanja. Ta mehanizem je potrebno razvijati in udejanjati, da se naši rojaki zunaj Slovenije ne bodo nikdar počutili odrinjene! Predvsem pa, da bodo skozi to sodelovanje iz Slovenije prejeli tisto podporo, ki jo pri svojem delovanju za ohranjanje slovenskega jezika in kulture najbolj potrebujejo.

Povezovati in spoznavati!

Nedavno je začel delovati skupni projekt štirih organizacij civilne družbe v Sloveniji,

ki svoje delo usmerjajo med Slovence na tujem. Ni vedno racionalno, če bi vsaka delovala le za svoj krog članov in prijateljev, ko skupaj lahko dosegajo veliko več, zlasti večjo kakovost in nagovorijo več naših rojakov. Zato je potrebno krepiti medsebojno sodelovanje med organizacijami, istočasno pa spoštovati njihovo avtonomijo. Spletni portal *www.slovinci.si* je novo skupno medmrežje med organizacijami civilne družbe v Sloveniji, društvu in organizacijami slovenskih izseljencev ter tudi državnimi institucijami. Ta skupni projekt Slovenske izseljenske matice, Društva Slovenija v svetu, Svetovnega slovenskega kongresa in Rafaelove družbe ob koordinaciji Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu bo zaradi tega lahko boljši in bogatejši. Nadgrajuje dosedanje ločene spletne strani in seveda vnaša nove dinamike v primeri s tradicionalnimi tiskanimi mediji. Portal bo postal idealen takrat, ko bodo naši izseljenci in Slovenci zunaj Slovenije redno spremljali in tudi komunicirali preko tega portala. Upam, da ga bomo vsi skupaj sprejemali kot nekakšnega vsakodnevne sogovornika in sopotnika pri naših virtualnih popotovanjih med organizacijami in društvu Slovencev po svetu.

Ali smo brez znanja slovenskega jezika sploh še Slovenci?

To vprašanje se včasih pojavlja, menim, da bolj po nepotrebnem, v odnosu do novih generacij potomcev naših izseljencev, ki slovensko ne govorijo. Seveda so Slovenci tudi takšni naši rojaki, ki ne znajo slovenskega jezika, če se tako počutijo. Treba je pač upoštevati, da nimajo vsi za najbližjim vogalom šole, kjer bi se lahko učili slovenskega jezika. Tudi t. i. učenje slovenščine na daljavo preko svetovnega spleta je šele v nastajanju in seveda zahteva od učencev skorajda neizmerno disciplino. Ni pa naključje, da se danes vedno več pogovarjamo o učenju sloven-

skega jezika. Doživljamo čase izjemnega zanimanja za učenje slovenskega jezika, za obiskovanje slovenske šole. Generacije naših ljudi zunaj državnih meja so bile v preteklosti prisiljene svojo pozornost usmerjati k drugim, zelo pragmatičnim ciljem iskanja boljšega zaslužka in boljšega mesta v družbi. Danes je slovenski jezik eden od uradnih jezikov Evropske unije, v marsičem enakovreden tudi z bolj razširjenimi jeziki. Tudi največji dvomljivci sedaj spoznavajo, da slovenščina ni samo jezik kmetijskega podeželja. Zato je interes za njegovo učenje vedno večji. Vsekakor bi bili kratkovidni, če vsem tem učencem danes ne bi ponudili roke v pomoč in ustregli njihovim željam po učenju in znanju slovenskega jezika.

V zadnjem obdobju je v Sloveniji prišlo do bistvenih sprememb v razmišljanju in v razvijanju odnosov med nami, ki živimo v Sloveniji, in slovenskimi rojaki v zamejstvu in po svetu. Na to smo lahko upravičeno ponosni. Naša zavezanost načelu spoštovanja skupnega slovenskega kulturnega prostora pomeni, da se v vsakdanjem življenju soočamo z dejstvom, da približno 500.000 slovenskih rojakov živi zunaj meja Republike Slovenije. Še prav posebej to velja za vse tiste, ki se tudi na poklicnem področju srečujejo s temi vprašanji. Sprejet je bil Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja; Sveta za Slovence po svetu in za Slovence v zamejstvu sta začela s svojim delovanjem. Slovenija razvija medsebojne odnose, ki temeljijo na medsebojnem spoštovanju in sodelovanju. Če pogledamo na razvoj odnosov slovenske države in slovenskih skupnosti po svetu, so to naravnost epohalne spremembe, ki so ne le bistvene za razvoj in rast slovenskega življa izven meja domovine, temveč so tudi izjemno pomembne za razvojne možnosti v Republiki Sloveniji. Te za sluge je vladi predsednika Janeza Janše treba priznati.

Ob zadnjih volitvah je bilo slišati nasprotne glasove glede pravice do glasovanja slovenskih državljanov na tujem, saj gre za novost, ki je bila v takšni obliki uvedena šele pred kratkim, toda glede na široko podporo te zakonske spremembe v Državnem zboru zaenkrat ni bojazni, da bi se zgolj zaradi finančnega prihranka odpovedali tej možnosti povezanosti med RS in rojaki na tujem. Pri tem je pomembno, da bodo slovenski državljani o tej novosti dovolj dobro obveščeni in da bodo v domovino poslali svoje točne poštne naslove in se enakovredno vključili v izvedbo volitev. Celo več, podobno kot je to že urejeno po nekaterih drugih državah s številnimi izseljenci, postaja tudi v Sloveniji vedno bolj domača ideja, da bi slovenski državljani, ki živijo zunaj Slovenije, imeli v Državnem zboru svoje izvoljene predstavnike.

V preteklih letih sem opravljal tako delo, da sem lahko podrobneje spoznaval vse tiste, ki se za izvajanje svojih programov in projektov vsako leto prijavljajo na razpis za finančne podpore slovenske države. Človeku je kar toplo pri srcu, ko se lahko na tako neposreden način seznanja z delovanjem ogromnega števila slovenskih organizacij, ustanov in tudi posameznikov, ki se s svojim delovanjem pogosto že dolga desetletja trudijo za razvoj slovenskega jezika, za ohranitev slovenske kulture in identitete med našimi rojaki in za razvijanje sodelovanja s Slovenijo. Res je sicer, da se skozi suhoparne številke in strnjen opis programa ali projekta ne da spoznati vseh podrobnosti in težav, pa tudi zadovoljstva ob uspešnem zaključku prireditve ali dogodka, ki je nastal tudi s pomočjo prispevka iz Slovenije, ni mogoče vedno popisati. Seveda pa so tudi številni tisti dogodki in aktivnosti, ki jih naši rojaki redno izvajajo, za katere pa sploh ni potrebno angažirati slovenskih proračunskih sredstev. Pomembno je tudi, da se število naših organizacij po svetu pravzaprav stalno povečuje, da se ne-

katere med njimi lotevajo tudi zelo zahtevnih projektov in prireditev in da so nekateri od teh tudi izjemno uspešni in odmevni. Nič hudega, če se vsako leto ne posreči, če morda za nekaj let zavlada mrtvilo, pomembno je, da se ne odneha, da se po prekinitvi spet zbere skupina ljudi, ki je svoje veselje do skupnega druženja pripravljena deliti z rojaki in svoje delovanje zastaviti v korist slovenske skupnosti.

V času, ko Slovenja postaja vse bolj prepoznavna, gospodarsko in kulturno enakovredno vključena v Evropo, ko si doma zastavljamo za cilj vzpon v družbo najboljših držav, je morda potrebno razvijati nove, veliko bolj drzne ambicije tudi na področju Slovencev zunaj slovenskih državnih meja. Kako je s prostorom neposredno onkraj državne meje in vlogo slovenske skupnosti pri tem, smo že spregovorili. Prepričan sem, da je potrebno predvsem za naše večje skupnosti po svetu poiskati nove priložnosti za delovanje na področju ohranjanja slovenskega jezika in kulture, zlasti pa razvijanje novih oblik sodelovanja s Slovenijo. Iz takšnih močnih središč pa bi se sodelovanje in delovanje širilo tudi v okolico, do tistih organizacij naših rojakov, ki so številčno šibkejše, geografsko bolj oddaljene od današnjih kulturnih in upravnih središč. Šlo naj bi za nekakšno osvežitev v načinu dela. Tudi skupnosti zunaj Slovenije naj bi se aktivneje vključevale v oblikovanje dela, pripravo večletnih programov in projektov za Slovence zunaj Slovenije. Podlaga takšnemu pristopu je tudi v ustanovitvi Sveta za Slovence po svetu pri predsedniku slovenske vlade. Tako se že uveljavlja praksa, ko morejo predstavniki slovenske skupnosti po svetu neposredno predsedniku vlade in ključnim ministrom Vlade RS predlagati aktivnosti, za katere menijo, da jih je zanje potrebno izvajati.

Se pa lahko številne naše skupnosti po svetu že doslej pohvalijo z odličnim delom pri

razvijanju slovenske kulture in sodelovanju s Slovenijo. Vem, da je to zelo občutljivo in nevhvaležno delo, pa vendar želim na tem mestu izpostaviti vsaj nekatere takšne skupnosti. Izkušnje, ki so si jih s svojim delom pridobili povojni emigranti v Argentini, so lahko nam vsem v izjemno spodbudo in tudi poduk, kako je potrebno zastaviti delo med izseljenci pri ohranjanju narodne identitete. Rezultate njihovega predanega, prostovoljnega in strokovno podprtega dela lahko v Sloveniji spoznavamo vsako poletje, ko pridejo na obisk in na poglobljanje vedenja o Sloveniji (in o zamejstvu!) maturantje slovenskega srednješolskega tečaja iz Argentine. To so naši srednješolci, ki se v sobotnih šolah učijo slovenskega jezika, kulture, pa tudi slovenske zgodovine in zemljepisa. Njihovo znanje o naši domovini je občudovanja vredno, kakovost njihove slovenske govorice pa očara vsakogar, ki se z njimi pogovarja.

Prav izjemna organiziranost naše skupnosti v tej državi in kakovost njihovega dela zagotavljata dobro popotnico za vzpostavitev in delovanje dvojezične gimnazije v Buenos Airesu, ki bo svojim bodočim dijakom zagotavljala potrebno znanje za nadaljevanje univerzitetnega študija v Argentini ali v Sloveniji. Ob morebitnem študiju v Sloveniji bodo mladi tako razširili znanje slovenskega jezika, po povratku med naše rojake v Južni Ameriki pa bodo prevzemali tudi najbolj zahtevne naloge znotraj organizacij slovenske skupnosti. Slovenska skupnost se bo lahko s takšnimi na novo pridobljenimi, v slovenskem jeziku izšolanimi kadri pomladila in obdržala ali celo razširila delovanje. Slovenska skupnost lahko tako postane aktivni povezovalac na številnih področjih, od kulture do gospodarstva med Latinsko Ameriko in Srednjo Evropo. Dvojezična gimnazija bo s kakovostnim delom privlačna ne le za naše rojake v Argentini, ampak vsaj še za tiste iz bližnjega Urugvaja.

Tudi z razvojem novonastalega Centra za slovenske študije v Clevelandu in v sodelovanju z drugimi slovenskimi organizacijami, zlasti z muzejem in arhivom bo to mesto – za nas nekdanj največje slovensko mesto – še naprej ohranilo svojo osrednjo vlogo v ZDA. Ob dobri vključenosti v celotni spekter tamkajšnje slovenske organizirane skupnosti in ob podpori tamkajšnje univerze bo Center postal primarna referenčna točka za vse tiste Američane – s slovenskimi koreninami ali brez –, ki bi se želeli študijsko poglobljati v vedenje o Slovencih, Sloveniji in o srednjeevropskem prostoru. So to prevelike ambicije? Nikakor ne, gre le za grajenje nove kakovosti delovanja pri ohranjanju slovenske identitete med našimi rojaki v ZDA in za razvijanje novih oblik povezav s Slovenijo. Nenazadnje v tej državi živi približno 200.000 ameriških državljanov, ki se zavedajo svojih slovenskih korenin, in med njimi so številni, ki že danes organizirano delujejo v slovenskih društvih, zvezah in različnih organizacijah in ki si želijo tudi še kaj več narediti za večjo slovensko prepoznavnost.

Še eno skupnost bi omenil na tem mestu, pa ne zato, ker bi premalo cenil napore in uspehe Slovencev drugod po svetu. Gre za v bistvu naše “najmlajše” izseljence, ki so to postali z razpadom skupne države. Mnogi med njimi niso imeli prav lahkih prvih let “izseljenstva”, ko so se kar čez noč znašli kot tujci v novonastali državi. Zaradi različnih obračunov in napetosti med državami naslednicami so bili marsikdaj kot nekakšni talci slovenske države nič krive in nič dolžne so jih še do včerajšnji prijazni sosedje začeli kar nenadoma gledati postrani in bili do njih polni sumničenj. Danes se je seveda položaj že uredil praktično povsod, svojega slovenskega porekla ni več potrebno skrivati. Te nove države se danes srečujejo z izzivi gospodarskega razvoja, vzpostavljajo razmere, ki bodo primerne za vključitev v mednarodne poveza-

ve in njihovi slovenski priseljenci jim pri tem zagotovo niso ovira. Morda celo več! Morda je prav ta čas nova priložnost tudi za naše skupnosti, ki se nahajajo v teh državah, da se tudi one po svojih močeh npr. aktivno vključijo v procese približevanja t. i. evroatlantskim povezavam, pa tudi za krepitev vsestranskega sodelovanja s Slovenijo. Navsezadnje se te države nahajajo v obdobju intenzivnega razvoja in tudi gospodarske rasti, kar je lepa priložnost za njihove državljane, tudi tiste, ki pripadajo slovenskemu narodu.

Kljub vsem tem uspehom pa moramo naše ambicije stalno negovati in razvijati. Morda ne moremo trditi, da je lepo živeti kot Slovenec zunaj meja Slovenije. Brez dvoma pa lahko rečemo, da to bivanje ni več tako hudo obremenjeno s predsodki in sumničenji, kot je bilo v preteklosti! Številne in raznolike slovenske stvarnosti izven meja Republike Slovenije nam dokazujejo, da živimo trenutke ustvarjalnega medsebojnega sodelovanja in novih odgovorov na zlahtne izzive današnjega časa.

Glavna dolžnost nas, ki živimo v Sloveniji, seveda ostaja še naprej ta, da z vsemi tistimi, ki živijo zunaj Slovenije, ustvarjamo odnose medsebojnega zaupanja, ustvarjalnega dopolnjevanja in pogoje za iskreno veselje nad doseženimi skupnimi uspehi Slovencev po svetu. Pa tudi da bodo uspehi nas, ki živimo in delamo v Sloveniji, našim rojakom priložnost za veselje in ponos. Ob tem se prav rad spominjam vseh preštevilnih uspešnih zgodb naših rojakov, ki sem jih imel priložnost spoznati zunaj Slovenije. Tudi zaradi tega sem iskreno prepričan, da so napor, ki

jih na tem področju izvajamo v Sloveniji, zelo dobro sprejeti, cenjeni in tudi bogato plačani. Lahko se tudi pohvalim, da smo v preteklih letih ogromno delali in da smo tudi dosegli ogromno, saj je skrb za Slovence zunaj slovenske države uživala zelo široko podporo.

Živimo v času, ki ga zaznamujejo stalne spremembe. Slovenci v zamejstvu s Slovenijo delijo izziv, da v spremembah vedno znova iščejo priložnosti za razvoj in krepitev svoje identitete in da z inovativnimi pristopi rešujejo morebitne težave. Veliko spremembo je prinesel vstop Slovenije v schengenski prostor. Meje se umikajo, prostor se odpira in ponuja nove priložnosti slovenskim skupnostim v Italiji, Avstriji in na Madžarskem, da se še tesneje povezujejo s Slovenci v matični domovini. Seveda si Slovenija dejansko želi čim hitrejšega vstopa Hrvaške v EU in posledično tudi lažjega sodelovanja s Slovenci na Hrvaškem. Stalno pa je potrebno krepiti ozaveščenost pripadnikov slovenskih narodnih skupnosti o rabi slovenskega jezika in koriščenju že pridobljenih pravic in možnosti, ki jih nudijo naše sosednje države.

Ob koncu bi želel le še enkrat poudariti potrebo po pogumnem iskanju novih iniciativ, novih prijemov, inovativnih pristopov, s katerimi bo mogoče presegati ponekod tudi desetletja dolge blokade. Blokade se včasih ohranjajo le zaradi pomanjkanja duha in iz bojazni pred spremembami. Časi niso več taki, kot so bili desetletja nazaj! Skratka, več duha, tudi več trdega dela in vsakodnevne uporabe nabranega znanja pri odzivanju na spremenjene okoliščine in pri uporabi rezultatov naših skupnih naporov.